

Bölüm 5

Kurum Olarak Okul

Okulun Sosyal Sistemi

İşlevselci bakış açısıyla ele alındığında, okul birbiriyle uyumlu bir ilişki kurması ve sağlıklı işleyen bir bütün oluşturması gereken birçok parçadan oluşur. Bu yapıda kişiler kadar fiziksel ortam da önemlidir. Bir derslikteki sıraların düzeni bile o sınıfın işleyişini etkiler. Okulu oluşturan parçaları şöyle sıralayabiliriz:

- İdare
- Öğretmen ve öğrenciler
- Yardımcı servisler (rehberlik servisi, sağlık, ulaşım, beslenme vb. hizmetler)
- Fiziki yapılar (derslikler, laboratuvarlar, spor salonu, kütüphane vb.)

Ayrıca okulu da daha büyük bir bütünün bir parçası olarak görmek gerekir. Çevresiyle etkileşimi, okulu okul yapan esas süreçtir.

Okul Sisteminin Hedefleri

Bu konuda başlangıçta ortaya çıkan görüş ayrılığı işlevselci ve çatışmacı kuramlardan kaynaklanıyor. Toplumun isteklerini yansıtan genel amaçlardan söz edilebilir mi yoksa sadece güç sahiplerinin hedefleri midir söz konusu olan?

Adı geçen hedefler ne olursa olsun, elimizde okulların ne işe yaradığını anlamamızı sağlayacak ölçütler var mı önce bunu belirlemeliyiz. Ülkemizin gelişimine bakarak, eğitim sistemimizin ne sonuçlar doğurduğunu bir ölçüde anlayabiliriz. Her zaman yakınılan sorunlarımız arasında toplumsal hafıza noksanlığını, içselleştirilememiş insan hakları, demokrasi ve düşünce özgürlüğü gibi kavramları, "köşeyi dönme" anlayışını sayabiliriz. Eğitim sistemimizin yetiştirdiği bireylerimiz bu sorunları sürekli denebilecek kadar uzun bir süredir yaşıyorsa eğer, o zaman her fırsatta dile getirilen eğitim sistemi amaçlarından umutlu olmak için çok fazla neden olmadığını söyleyebiliriz. Bakılması gereken yer amaçlardan önce bu amaçları gerçekleştireceğini her fırsatta dile getirenler olmalıdır.

Okula daha dar bir bakış açısıyla yaklaştığımızda, yani sadece okul sistemi düzeyinde yaklaştığımızda, karşımıza toplumu oluşturan farklı grupların, okullardaki idareci ve öğretmenlerin -yani eğitimcilerin- ve bireylerin öznel amaçları çıkar.

Okulun İşlevleri

Okuldan yerine getirmesi beklenen işlevler, toplumsal düzeyden bireysel düzeye gidildikçe farklılıklar gösteriyor gibi görünse de, bütün beklentiler bir ortak noktada buluşuyorlar. Toplum, kendisinin varlığını sağlıklı bir şekilde sürdürmesini sağlayacak bireyler yetiştirmesini isterken, bireylerin beklentisi, kendilerini yüksek bir gönence düzeyi sağlayacak olanaklara eğitim aracılığıyla kavuşmak. Herkesin bu amaçlara ulaşabileceği varsayımıyla hareket edilirse, toplumun genel ve bireylerin öznel amaçlara birbirine oldukça uygun görünüyor. Bütün bu yaklaşımları, gelişmiş sanayi toplumlarının iş-

leyen pazar ekonomilerinin insan kaynakları sistemini göz önünde bulundurarak düşünmek gerek.

Okullarda okutulacak müfredatın içeriği, üzerinde tartışılan en önemli konulardan biridir. Aileler çocuklarına iletilecek düşünceleri onaylamayabilirler. Birey ve grupların inançları ile eğitim sisteminin işleyiş ve içeriği çelişebilir.

Kurum Olarak Okul

Toplumun her kesiminde olduğu gibi bürokratik bir yapılanma okullarda da kaçınılmaz.

Okulların yapılanmasını aşağıdaki başlıklara göre inceleyebiliriz:

- *İş Bölümü*
- *Beceri ve rekabete dayalı işe alma/işten çıkarma*
- *Ayırt edici niteliklere dayalı maaş ve yükseltme*
- *Hiyerarşik otorite yapısı*
- *Kural ve düzenlemeler*
- *Resmi ve yansız ilişkiler*

Her ne kadar bu ölçütlerden bazıları sadece özel okullarda uygulansa da, okulların düzenli bir işleyişinin olması için ileri düzeyde bir örgütlenme ve bürokratik yapılanma gerekli olmaktadır.

Böyle bir yapılanmanın yol açacağı sorunlar da vardır. Sınavların, nesnel değerlendirme adına, öğrencileri bir tutarak tek başarı ölçütü olması, öğretmenlerin kurduğu resmi ilişkiler nedeniyle özel ilgiye gereksinim duyan çocuklarla ilgilenilmemesi, aşırı kurallar nedeniyle öğretmen ve öğrencilerin sorunlara ilgisiz kalacak şekilde yılmaları ve sorunların çözümsüzlüğe dönüşmesi gibi.

Eğitim sisteminin büyümesi ve buna bağlı olarak karmaşıklaşması ,bürokrasiyi sistemi daha işlevsel ve verimli olmak yerine daha hantal, verimsiz ve amaçlarından sapmış bir duruma da getirebilir.

Eğitim sistemini göz önünde bulundurulması gereken bir özelliği de "gevşek yapılı" olması. Yani sistemin herhangi bir biriminde alınan kararlar sistemin bütününe yayılmayabiliyor. Ya da , öğretmenler örneğinde olduğu gibi, ara kademelerde olanların dışarıya karşı kısmi özerkliği olabiliyor. Bu noktalar bürokratik yapının gevşek yanlarını oluşturuyorlar.

Karar Alma Süreçleri

Eğitim sisteminde karar alma süreçlerinde, kontrolün bir merkezde mi toplanacağı yoksa birçok alt birime mi yayılacağı sorunu Türkiye gibi üniter devletlerde bir yerde çözülmüş durumda. Eğitim sisteminin tümünden sorumlu bir merkez ve ona bağlı olarak çalışan alt birimler. Her zaman sistemin verimsizliğinden yakınılmasına karşın, ülkenin coğrafi bölgeleri arasında gelişmişlik düzeyi bakımından görölen büyük farklar nedeniyle olanakların göreceli olarak daha planlı bir şekilde dağıtılması mümkün olabilir. Kamu harcamalarının, gelirin elde edildiği yere göre değil, gereksinim önceliğine göre yapılması merkezi sistemin dengeli kalkınma konusundaki yararlarından birisidir. Bunun Türkiye'de ne kadar gerçekleştiği tartışılır olsa da, sorunun kuramsal yaklaşımda değil uygulamada olduğunu unutmamak gerekir. Bu yaklaşımda merkezi kontrole gerekli kaynakların dağıtımını konusunda olumlu yaklaşılmıştır. Diđer konularda yerel birimlerin söz ve yetki sahibi olması sistemin verimli çalışması açısından önemlidir. Koşulların ve sorunlar bölgeden bölgeye çok büyük farklılıklar gösterdiği ülkemizde, tek bir merkezden bütün sorunlara yetişmeye çalışmak akıllıca görünmüyor.

Eğitim Sisteminde Profesyoneller

Bürokrasi için önemli olan sistemin idaresi iken, öğretmenler mesleklerini nasıl gerektiği gibi yerine getirecekleri üzerinde dururlar. Mesleđine önem veren öğretmenlerle bürokratik yapının çelişmesi sık görülebilecek bir durumdur. Ama gene de öğretmenlerin de bir yere kadar bürokrasiyle bağlantısı vardır. Okullarda düzenin sağlanmasında idareciler kadar öğretmenlere de iş düşer. Bu nedenle öğretmenler idarecilik ile profesyonellik arasında bir konumda bulurlar.

Çađdaş Kayra Akman
9902929